

**ОБОВ'ЯЗКОВО
ДЛЯ ВСТУПУ В ЄС**

ОЦІНКА ВРАХУВАННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ПРОЄКТІ ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ У СФЕРІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Авторка: Людмила Фурсова

Експертне рецензування: Ірина Текучова

Ця дорожня карта підготовлена організацією людей з інвалідністю Fight For Right за підтримки UK International Development від Уряду Великої Британії; однак висловлені думки не обов'язково відображають офіційну політику Уряду Великої Британії.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними, без письмового дозволу ГО Fight For Right та згадки першоджерела.

2025

Проєкт Дорожньої карти з верховенства права: права людини людей з інвалідністю у євроінтеграційних планах України

Контекст

Рух України до членства у Європейському Союзі передбачає формування інклюзивних політик у різних сферах. Рівність у сфері праці, доступність інфраструктури, транспорту, інформації та послуг, впровадження інклюзивної освіти на всіх освітніх рівнях, деінституціоналізація та створення умов для незалежного життя в громадах – є необхідними кроками, які засвідчуватимуть поступ України на цьому шляху.

Питання дотримання Україною прав людини людей з інвалідністю та запровадження стандартів Європейського Союзу з питань інвалідності стали важливою складовою переговорного процесу між Україною та ЄС. Громадські організації людей з інвалідністю покладають великі сподівання на євроінтеграційні процеси в нашій державі, адже це додаткова можливість привернути увагу до необхідності дотримання прав людини людей з інвалідністю.

Наразі складно сказати, скільки Україні знадобиться часу для остаточного приведення свого законодавства до стандартів ЄС, що дозволить нашій країні стати повноцінною членкинею Європейського Союзу. Невиконання вимог Європейського Союзу для України означатиме уповільнення процесів євроінтеграції та відтермінування можливості вступити до Європейського Союзу.

На шляху євроінтеграції є декілька важливих віх, про які необхідно згадати. 28 лютого 2022 року Україна подає [заявку](#) на членство в ЄС. 23 червня 2022 року Європейська Рада ухвалила рішення надати Україні статус [кандидатки на членство в ЄС](#). Восьмого листопада 2023 року Єврокомісія презентувала звіт щодо України в межах Пакета розширення ЄС, в якому рекомендовано розпочати перемовини про вступ в ЄС. 21 червня 2024 року Рада ЄС затвердила переговорну рамку для України. Відповідно до неї, [Україна має розробити три дорожні карти](#), зокрема з верховенства права, яка також слугуватиме одним з критеріїв відкриття переговорів за кластером «Основи» (opening benchmarks). Саме у Дорожній карті з верховенства права у розділі «Основоположні права» безпосередньо включені питання дотримання прав людини людей з інвалідністю.

Дорожні карти – це документи, якими країна-кандидатка на членство у ЄС затверджує перелік ключових реформ у визначених сферах і строки їх виконання. Затверджені дорожні карти стають основою для моніторингу Європейською Комісією прогресу країни-кандидатки.

За інформацією [Мін'юсту](#), станом на лютий 2025, проєкти двох дорожніх карт: Дорожня карта з верховенства права та щодо функціонування демократичних інституцій, вже направлено Європейській Комісії для проведення наступних раундів консультацій. За їхніми результатами документи будуть доопрацьовуватись в рамках робочих (переговорних) груп. Після доопрацювання та затвердження на національному рівні остаточні версії будуть передані Європейській Стороні для погодження всіма державами-членами ЄС та затвердження Радою ЄС.

Європейська Комісія у своєму [звіті](#) від 30 жовтня 2024 року щодо розширення Європейського Союзу дала свою оцінку щодо ситуації із дотриманням прав людини людей з інвалідністю. Зокрема, звернула увагу на те, що кількість людей з інвалідністю в Україні зростає, залишаються виклики в питаннях доступності, евакуації, реконструкції та відновлення. Україна має вжити заходи щодо деінституціоналізації, розвитку інклюзивної освіти, працевлаштування та реабілітації.

Для запропонованого нижче оцінювання використано проєкт Дорожньої карти з верховенства права, розісланий Міністерством Юстиції України членам та членкиням робочих (переговорних) груп з питань судової влади та основоположних прав, а також з питань юстиції, свободи та безпеки¹.

1 Лист Міністерства юстиції України №20663/1045-4-25/4.1 від 11.02.2025

Як Європейська Комісія бачить ситуацію із дотриманням прав людини людей з інвалідністю станом на жовтень 2024 року

Отже, у розділі [«Люди з інвалідністю»](#) Європейська Комісія ситуацію із дотриманням прав людини людей з інвалідністю в Україні бачить наступним чином (неофіційний переклад):

«Кількість людей з інвалідністю продовжує зростати як серед цивільних, так і військових. Органи влади України зіштовхуються з постійним викликом імплементації політик доступності та дотримання прав людей з інвалідністю в процесах евакуації, реконструкції та відновлення, тоді як національне законодавство лише частково узгоджене з правом ЄС».

Що стосується деінституціоналізації дорослих людей з інвалідністю, то тут ЄК вказує на необхідність заходів та інвестицій для забезпечення належної інфраструктури для прийомних сімей, соціальних послуг та охорони здоров'я, зокрема на місцевому та регіональному рівнях. Потрібно також вжити заходів для підтримки інклюзивної освіти та доступу до працевлаштування осіб з інвалідністю. Крім того, правові засоби захисту прав осіб з інвалідністю є обмеженими. Відповідно до Плану Україна має вдосконалити систему реабілітації людей з інвалідністю.

Питання прав людини людей з інвалідністю оцінені не лише у зазначеному вище розділі. Наприклад у главі 26 «Освіта та культура» відзначено, що Україна прийняла Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та відповідного операційного плану заходів з реалізації у 2024–2026 роках. Проте, ЄК звертає увагу на необхідності додаткових зусиль для посилення спроможності місцевих органів самоврядування щодо ефективного планування, розробки та впровадження стратегій інклюзивної освіти за активної участі громади в процесах ухвалення рішень.

У розділі щодо демократичних виборів, ЄК звертає увагу, що деякі рекомендації все ще потребують виконання, зокрема щодо усунення обмежень виборчих прав на підставі інтелектуальної або психосоціальної інвалідності, а також щодо впровадження практичних заходів на виборчих дільницях для посилення таємниці голосування.

У главі 19 «Соціальна політика та зайнятість» прямо не вказано на питання інвалідності, проте впровадження цих заходів матиме прямий вплив на права людини людей з інвалідністю. Зокрема, ЄК констатує, що Україна залишається на ранній стадії підготовки у сфері соціальної політики та зайнятості, і спостерігається обмежений прогрес. Україна повинна ухвалити стратегію деінституціоналізації послуг для дітей, що було виконано вже після оприлюднення звіту. А також – продовжувати реформувати систему соціальних виплат та запровадити систему закупівлі соціальних послуг з метою покращення їх адресності, адекватності та сталості.

Методи оцінки заходів з Проєкту Дорожньої карти

Неможливо запропонувати універсальні критерії оцінки врахування питань інвалідності в проєкті Дорожньої карти. Для нас, як громадської організації людей з інвалідністю, важливо на проєкт Дорожньої карти поглянути з точки зору:

- чи спрямовані заходи на створення умов для незалежного життя для всіх людей з інвалідністю;
- чи відповідають заходи на виклики сьогодення, зокрема реагування на збільшення чисельності людей з інвалідністю, захист людей з інвалідністю в умовах війни, реабілітація поранених цивільних та військових;
- чи запропоновані заходи є у переліку тих заходів, виконання яких вимагає громадянське суспільство.

Для оцінки ми також скористалися трьома принципами, запропонованими у загальних рекомендаціях для розробки дорожніх карт²:

- **Конкретність:** усі заходи мають бути спрямовані на досягнення визначених стратегічних результатів. Вони повинні бути викладені досить детально, щоб можна було оцінити їх ефективність. Для всіх заходів необхідно визначити конкретні терміни та відповідальних за впровадження.
- **Відповідність:** Дорожні карти повинні містити заходи, які стосуються узгодження із законодавством ЄС і стандартами, прийнятими в усьому ЄС, і бути пов'язані з прогалинами, виявленими в процесі скринінгу.
- **Здійсненність:** Заходи, викладені в дорожніх картах, мають бути концептуально сформульовані таким чином, щоб їх можна було реалізувати у встановлені терміни. У процесі розробки дорожньої карти необхідно бути впевненим у наявності достатнього фінансування.

² Керівні настанови з розробки Дорожньої карти у сфері верховенства права, Дорожньої карти реформування державного управління, Дорожньої карти функціонування демократичних інститутів та плану дій щодо захисту прав осіб, які належать до національних меншин в контексті процесу вступу України до ЄС. (Розроблено на запит Офісу Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України проєктом Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH «Сприяння наближенню України до ЄС у сфері верховенства права»).

Питання інвалідності у проєкті Дорожньої карти з верховенства права

Дорожня карта з верховенства права структурно включає чотири розділи, один з яких «Основоположні права». Саме у цьому розділі є підрозділ, який називається «Права осіб з інвалідністю» (3.13). Цей підрозділ, як і інші складається з чотирьох колонок – стратегічний результат, заходи, часові межі, відповідальна інституція.

Отже, держава у підрозділі «Права осіб з інвалідністю» передбачила два стратегічних результати та по два заходи на реалізацію кожного із результатів, аналіз яких буде здійснено нижче.

Перший стратегічний результат

Стратегічний результат № 1	Захід № 1 на виконання стратегічного результату № 1
<p>Забезпечено можливість людей з інвалідністю або з обмеженнями в повсякденній діяльності повною мірою та ефективно брати участь і бути включеною в соціально-економічне життя</p>	<p>Імплементация Стратегії реформування психоневрологічних та інших інтернатних закладів та деінституалізації догляду за особами з інвалідністю та людьми похилого віку до 2034 року та Операційного плану заходів з реалізації Стратегії у 2025-2027 роках, спрямованого на:</p> <ul style="list-style-type: none">• забезпечення повної інтеграції осіб з інвалідністю в економічне життя, у тому числі можливості здобути професію;• у забезпеченні безбар'єрного доступу осіб з інвалідністю та осіб старшого віку до необхідних їм послуг (освітніх, культурних, соціальних, правничих), медичної, соціальної та психологічної допомоги, що сприятиме забезпеченню незалежного життя та включенню до територіальної громади.• запровадження механізму поступового переходу від цілодобового стаціонарного догляду осіб похилого віку, осіб з інвалідністю до надання соціальних послуг підтриманого проживання, денного догляду в громаді відповідно до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод.

Імплементация Стратегії деінституціоналізації до 2034 року та Операційного плану заходів з реалізації Стратегії у 2025-2027 роках, справді, може стати важливою складовою досягнення стратегічного результату, проте станом на 2027 рік, року завершення Дорожньої карти, досягнути прописаних у заході напрямків ніяк неможливо. Якщо окремо звернути увагу на саму [Стратегію](#), то

для її реалізації передбачено три етапи і на першому етапі (2025-2027 роки) передбачено досягнути наступне:

- аналіз передумов і причин, що перешкоджають повній реалізації прав осіб з інвалідністю та осіб старшого віку;
- підготовка необхідних змін до законодавства;
- забезпечення умов для зміни наявної системи фінансування послуг для осіб з інвалідністю та осіб старшого віку із забезпеченням реалізації їх прав на незалежне життя;
- підготовка та початок проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності громадськості про права осіб з інвалідністю та осіб старшого віку з метою сприяння формуванню інклюзивного суспільства, що передбачає забезпечення можливості для змістовних та ефективних консультацій з особами з інвалідністю та особами старшого віку, членами їх сімей, громадськими об'єднаннями, благодійними організаціями, які їх представляють, на всіх етапах розроблення змін до законодавства, їх реалізації та моніторингу.

Станом на 2027 рік Стратегією ще не передбачено зменшення кількості людей в інституціях, а прогностичні дані за оптимістичними показниками передбачають, що кількість повнолітніх людей з інвалідністю та людей старшого віку, що проживають в інституціях, не збільшиться. Кількість осіб, влаштованих в інтернатні заклади станом на 2027 роки за оптимістичними прогнозами становитиме 5500 осіб, що менше лише на 7 осіб у порівнянні з 2023 роком. На жаль, й по інших ідентифікаційним показникам ситуація не дуже оптимістична – не зменшено кількість осіб, що отримують послугу підтриманого проживання, з 17 до 20 % збільшиться чисельність працевлаштованих людей з інвалідністю, 1 тисяча ветеранів та ветеранок з інвалідністю матимуть персонального асистента (вихідних даних немає).

Реформа деінституціоналізації є складною та довготривалою і очевидно, що станом на 2027 рік досягнути позитивних конкретних результатів буде дуже складно. Важливо у заході про імплементацію Стратегії зазначити ті складові реформи, які планується досягнути на 2027 рік і якими можливо виміряти прогрес України в реформі деінституціоналізації.

Отже, імплементація Стратегії деінституціоналізації та плану заходів до неї є як виконанням вимог Європейського Союзу, так і важливою реформою, яку вимагало громадянське суспільство та реформою, якої потребують люди з інвалідністю та люди старшого віку. Проте, в проєкті Дорожньої карти мали би бути заходи з реалізації Стратегії та плану заходів до Стратегії, які можна виконати до 2027 року, а також такі заходи, прогрес яких можна чітко відстежити у зазначений проміжок часу.

Стратегічний результат № 1	Захід № 2 на виконання стратегічного результату № 1
<p>Забезпечено можливість людей з інвалідністю або з обмеженнями в повсякденній діяльності повною мірою та ефективно брати участь і бути включеною в соціально-економічне життя</p>	<p>Імплементация експериментального проєкту надання соціальних послуг стаціонарного догляду та Підтримане проживання для внутрішньо переміщених осіб похилого віку та осіб з інвалідністю за принципом «гроші ходять за людиною» з метою створення умов для здійснення повного комплексу заходів щодо:</p> <ul style="list-style-type: none">• задоволення потреб та конституційних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, організації належної якості їх життя та соціалізації (ресоціалізації) в територіальній громаді;• розвитку ринку надавачів соціальних послуг та їх підтримці;• надання соціальних послуг у територіальній громаді, що приймає;• запобігання потраплянню внутрішньо переміщених осіб похилого віку, осіб з інвалідністю до інтернатних закладів та установ системи соціального захисту населення, – відповідно до Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, Повідомленню Комісії для Європейського Парламенту, Ради, Європейського економічного і соціального комітету та Комітету Регіонів «Союз Рівності: Стратегія про права людей з інвалідністю на 2021–2030 роки», Рекомендаціям щодо незалежного проживання та залучення до суспільства осіб з інвалідністю.

За [даними](#), зібраними нашою командою, за 2022-2023 роки до інституційних закладів потрапило орієнтовно чотири з половиною тисячі внутрішньо переміщених людей з інвалідністю. В цілому успішна реалізація експериментального проєкту може сприяти зменшенню кількості людей з інвалідністю з числа ВПО, які потрапляють в інституції, проте внутрішньо переміщені люди з інвалідністю потребують не лише двох соціальних послуг. За даними FFR, однією з найбільших перешкод для вчасної евакуації є відсутність доступного житла, як за ціною, так і за наявністю елементів доступності для людей з інвалідністю. На жаль, немає цифр, які би показали потребу внутрішньо переміщених людей з інвалідністю в житлі, в різних соціальних послугах, в інших потребах. Якщо говорити про комплексне реагування на питання внутрішнього переміщення великої кількості людей з інвалідністю, то варто все ж таки говорити не лише про експериментальний проєкт з надання двох соціальних послуг, а про більш широкі стратегії реагування за результатами оцінки реальної ситуації. Інформації про дієві напрацювання, програми чи плани уряду щодо забезпечення доступним житлом для превенції інституціоналізації теж немає.

Другий стратегічний результат

Стратегічний результат № 2	Захід № 1 на виконання стратегічного результату № 2
<p>Створено безбар'єрне та інклюзивне середовище для всіх груп населення шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики</p>	<p>Розроблення та затвердження плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, з метою досягнення цілей Стратегії, зокрема надати кожній людині можливість:</p> <ul style="list-style-type: none">• отримати безперешкодний доступ до об'єктів фізичного оточення;• отримувати інформацію у найзручніший спосіб;• отримати спрощений доступ до цифровізованих та аналогових державних та соціальних послуг;• отримати рівні умови участі у всіх сферах життя суспільства;• отримати умови та рівні можливості для занять фізичною культурою та спортом;• отримати рівні умови та можливості для культурного (мистецького) та/або креативного вираження, провадження культурної діяльності; доступу до культурних послуг, культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них;• брати участь у політичних процесах та громадській діяльності;• отримати рівні можливості та вільний доступ до освіти;• отримати рівні умови та можливості у сфері зайнятості, а також заняття підприємництвом.

Розробити та затвердити план заходів на 2025–2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року цілком можливо у зазначений період, більше того, його вже неодноразово презентували, тому його затвердження можливе найближчим часом. Проте, за наступні три роки виконання Дорожньої карти неможливо досягнути основ-

ної мети Стратегії безбар'єрності: надати кожній людині можливість отримати рівний доступ до фізичного оточення, інформації, цифрових послуг і в інших сферах. Тут варто нагадати, що Стратегія складається з шести напрямків і очевидно, що навіть до 2030 року, року завершення Стратегії, досягнути очікуваних результатів Стратегії буде вкрай складно.

Як і у випадку із Стратегією деінституціоналізації мова в заході мала би йти про конкретні та вимірювані заходи, які можна виконати до 2027 року і які би свідчили про прогрес України. Помічним в цьому випадку могли би стати висновки Європейської Комісії: «Органи влади України зіштовхуються з постійним викликом імплементації політик доступності та дотримання прав людей з інвалідністю в процесах евакуації, реконструкції та відновлення». У проєкті Дорожньої карти варто було би зосередитися, наприклад, на питаннях реконструкції та відновлення, зокрема встановлення чітких механізмів контролю за новим будівництвом, відбудовою зруйнованих об'єктів, реконструкцією чи ремонтними роботами. Створення діючого механізму контролю та відповідальності дозволив би не створювати нові недоступні для людей з інвалідністю об'єкти. На жаль, за даними неурядових організацій, в експлуатацію продовжують вводитися недоступні для людей з інвалідністю об'єкти.

Отже, питання доступності/безбар'єрності є дуже важливими для нашої країни, особливо в контексті того, що кількість людей, які потребують цієї доступності лише зростає, а також в контексті відбудови чи відновлення зруйнованої або пошкодженої інфраструктури. В проєкті Дорожньої карти важливо було би зосередитися на конкретних заходах, яких можна було би досягнути до 2027 року і це мають бути заходи, які передбачатимуть унеможливлення будівництва нових недоступних об'єктів, заборону запровадження нових недоступних для людей з інвалідністю послуг тощо.

Стратегічний результат № 2	Захід № 2 на виконання стратегічного результату № 2
Створено безбар'єрне та інклюзивне середовище для всіх груп населення шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики	Розширення кола осіб, які мають право на отримання відповідної компенсації з метою збільшення можливості осіб з інвалідністю у працевлаштуванні на ринку праці шляхом внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю»

Формулювання цього заходу в остаточній редакції Дорожньої карти з верховенства права, швидше за все, буде змінено, адже 21.02.2025 постановою КМУ [№ 273](#) внесено зміни до постанови КМУ від 22 серпня 2023 р. № 893 «Деякі питання надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю», якою розширено коло осіб, які можуть отримати компенсацію за облаштування робочого місця для людей з інвалідністю.

Слід віддати належне державі, що починаючи з серпня 2023 року Україна запропонувала працюючий механізм у вигляді фінансової підтримки для створення умов на робочих місцях людей з інвалідністю. Теперішні зміни дозволяють претендувати і людям з інвалідністю з числа самозайнятих осіб та фізичних осіб підприємців на компенсацію витрат для облаштування свого робочого місця необхідним обладнанням чи пристосуванням. За інформацією [Мінекономіки](#), держава за 2024 рік компенсувала 129 мільйонів гривень роботодавцям за облаштування робочих місць для майже 2000 працевлаштованих людей з інвалідністю.

Дана програма уряду діє трохи більше ніж півтора роки, тому складно отримати об'єктивну інформацію про її ефективність, адже немає статистичних даних про людей, яким вона допомогла (різні види інвалідності, гендерний показник, вік, місце проживання). Зарано також розраховувати на якесь відсоткове зростання чисельності працевлаштованих людей з інвалідністю, особливо людей з комплексними порушеннями. Важливо проаналізувати ефективність цієї підтримки, а також проаналізувати, що саме купують роботодавці для облаштування робочих місць людей з інвалідністю.

Повертаючись до заходу проєкту Дорожньої карти, варто говорити про збільшення чисельності працюючих людей з інвалідністю за рахунок збільшення державної підтримки на облаштування робочих місць для людей з інвалідністю, що має передбачати стале фінансування вже працюючої програми на наступні три роки. Окрім цього, мова повинна йти не виключно про компенсацію витрат на облаштування робочих місць, а й про інші підтримуючі механізми та інструменти захисту від дискримінації, зокрема запровадження принципів розумного пристосування, що є більш широким поняттям та є частиною стандартів Європейського Союзу. Україна має імплементувати стандарти [Директиви](#) Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року, яка регулює питання захисту від дискримінації у сфері праці та роз'яснює суть розумного пристосування³.

³ «Для того, аби гарантувати дотримання принципу рівного поводження щодо осіб з інвалідністю, необхідно застосувати розумне пристосування. Це означає, що роботодавці мають вдаватися до різних заходів там, де це необхідно в конкретних випадках, аби надати особам з інвалідністю можливість отримати роботу, працювати, отримати підвищення чи пройти професійне навчання, якщо тільки такі заходи не накладають непропорційного тягаря на роботодавця. Такий тягар не буде непропорційним, якщо він у достатній мірі відновлюється заходами, що існують в рамках політики відповідної держави-члена щодо осіб з інвалідністю». // стаття 5 Директиви

Отже, у сфері праці людей з інвалідністю Україна мала би рухатися шляхом запровадження принципів розумного пристосування та надання підтримки на заходи розумного пристосування, а також захисту людей з інвалідністю від дискримінації у сфері праці за ознакою інвалідності, зокрема визнати «відмову від розумного пристосування» як одну з форм дискримінації за ознакою інвалідності.

Загальні висновки

На Україну чекає довгий та складний шлях імплементації стандартів Європейського Союзу з питань дотримання прав людини людей з інвалідністю в національне право. На цьому шляху важливе неухильне дотримання взятого на себе курсу. Слід пам'ятати, що, наприклад, деінституціоналізацію ми робимо не тому, що це умова переговорного процесу, а виключно тому що десятки тисяч людей з інвалідністю і людей старшого віку перебувають в закладах несвободи, а ще певна кількість людей мають високі ризики там опинитися. Впровадження деінституціоналізації у рамках євроінтеграційних процесів – це не просто вимога, а можливість отримати підтримку на реалізацію реформи. Підтримка може бути як і фінансова, що дуже важливо, так і у наданні стандарту як це зробити, що не менш важливо, бо дозволить не повторити помилки, які допустили інші країни.

Два стратегічні результати та чотири заходи на їх виконання у одній з Дорожніх карт, звісно, не все, що робить Україна з питань дотримання прав людини людей з інвалідністю. Питання доступності, деінституціоналізації, розвитку послуг підтримки, надання підтримки для працевлаштування та експериментальний проєкт з надання двох соціальних послуг для внутрішньо переміщених людей з інвалідністю та людей старшого віку є важливими та необхідними з точки зору дотримання прав людини людей з інвалідністю в умовах війни в Україні. Як було сказано вище, заходи щодо деінституціоналізації та доступності є дуже узагальненими, тому ми піддаємо сумніву можливість відстежити їхню досяжність та ефективність станом на 2027 рік. У заході щодо працевлаштування, на нашу думку, додатково мова би мала йти про розвиток концепції розумного пристосування, що відповідало би стандартам Директиви Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року. Внутрішньо переміщені люди з інвалідністю зіштовхуються з низкою й інших перешкод, в тому числі відсутністю доступного житла, тому мова мала би йти про більш широкую підтримку в нових громадах проживання.

Одним з найбільших викликів для України є ризик збільшення кількості людей з інвалідністю, що головним чином пов'язано із триваючою агресією російської федерації проти України. За останніми даними мова вже йде про понад

три мільйони людей з інвалідністю. В цьому контексті від України ми очікуємо на належну підтримку цивільних та військових, яка би передбачала: надання медичної допомоги у доступних для людей з інвалідністю закладах охорони здоров'я; усебічна реабілітаційна підтримка, зокрема за місцем проживання; допомога з облаштуванням житла та надання сучасних допоміжних засобів, які би дозволили вести незалежне життя.

У 2024 році стартувала реформа щодо змін підходів до встановлення інвалідності. Ще зарано говорити про якісь очевидні результати, адже реформа ще триватиме кілька років. Громадянське суспільство турбує те, що ми не маємо чіткого розуміння, як держава бачить систему оцінки інвалідності після закінчення реформи, а також не знаємо, на яку підтримку від держави зможуть розраховувати люди з інвалідністю в різних сферах свого життя. Також ми вкотре звертаємо увагу на ризики збереження медичних підходів до питань інвалідності. Fight For Right неодноразово [публічно](#) висловлювала свою позицію щодо неналежної якості перекладу Міжнародної класифікації функціонування, інвалідності та здоров'я на українську мову, а відтак і можливих негативних наслідків у впровадженні. Результатом некоректного перекладу стала поява нових термінів «обмеження життєдіяльності та функціонування», що порушує засади правозахисного підходу розуміння інвалідності. Це дозволяє передбачити і перешкоди в гармонізації Україною нововведень ЄС щодо Європейської карти інвалідності.

І ще одним важливим викликом в контексті євроінтеграційних процесів в Україні у сфері дотримання прав людини людей з інвалідністю є неналежне консультивання з громадськими організаціями людей з інвалідністю. Ми спостерігаємо, що неурядові організації залучаються вже на етапі презентації готових рішень, а не на етапі їх напрацювання. Більше того, надання пропозицій до запропонованих державою рішень не гарантує їх опрацювання та врахування або обгрунтоване відхилення. Для нас, як організації людей з інвалідністю, важливо бути впевненими, що всі рішення щодо інвалідності розроблятимуться за активної участі людей з інвалідністю та їх організацій, а прийняття рішень буде неможливим без дієвої участі неурядових організацій людей з інвалідністю.

